

MIRARI

Van kritiek naar dialoog.

Door Tomas Serrien

‘Verwondering is het begin van alle wijsheid.’ (Aristoteles)

HET WAT en HET WAAROM: Het grondidee van Mirari.

Het is tijd voor een filosofisch idee. Een filosofische gebeurtenis. Het zijn immers de gebeurtenissen, beleefd door de mensen die de tijd definiëren. Dé tijd staat nooit op zichzelf. Het zijn de gebeurtenissen in de menselijke ervaring die de relatie tussen de omringende wereld en de mens vormgeven. Wij als mensen vatten dit op als tijd omdat de relaties constant in verandering zijn. Seconden en minuten meten niet de tijd zelf, maar wel de vooruitgang van de intersecties tussen het menselijke bewustzijn en de wereld. Die voortdurende relatie tussen de wereld en de mens beleven we als een stroom van bewustzijn. Het is binnen mijn persoonlijke bewuste stroom dat ik de noodzaak voel voor een filosofisch idee. Een filosofisch schip op het water, zoekend naar nieuwe horizonten. Een filosofisch idee dat nu nodig is, omdat ik wil vermijden dat het schip verzuipt zonder opgemerkt te worden.

Het is een idee dat tot doel heeft filosofie te zien als een kritische opdracht die meer is dan denken alleen. Begrippen als integriteit, vrijheid, solidariteit of rechtvaardigheid dienen meer te zijn dan geestelijke constructies zonder verdere doeleinden. De filosoof moet in de eerste plaats idealistisch zijn en dit uit zich in een reeks moreel getinte handelingen. Binnen het denken over het mogelijke en het wenselijke moet datgene 'wat is' niet als evident worden beschouwd. De zoektocht naar wijsheid is geen zoektocht naar objectiviteit. Wat wenselijk is, kan nooit vastgesteld worden door een objectieve vorm van wetenschap die gebouwd is op basis van 'evidenties'. De reden hiervoor is eenvoudig: een objectief denkende mens verlaat het mens-zijn en ontkent de constante relaties die er zijn tussen de wereld en zichzelf. Objectiviteit is een illusie die zich abstraheert van alles wat het subject verbindt met de wereld. Enkel binnen de relatie tussen de mens en de wereld zelf kan kennis en wijsheid ontstaan tussen mensen die in dialoog treden. In deze dialoog wordt elke vooronderstelling op

een zodanige manier op zijn kop gezet dat de gespreksdeelnemers op een wankelend pad terechtkomen zoekend naar de meest morele richtingswijzer van een menselijke wereld. In die zin is filosofie altijd een vorm van verzet, een opstand tegen het objectieve en een strijd tegen het vanzelfsprekende.

“Filosofen zijn de functionarissen van de mensheid; ze dienen de menswording van de mens” zei de Duitse filosoof Husserl in 1935, toen de mens vanuit duistere overtuigingen zijn kritische geest had omgevormd tot een ‘banale’ wetenschap van rassenhaat. Weten is niet meten, want het is juist het onmeetbare dat van belang is als men de wereld ‘menschelijker’ wil maken. Een objectieve wetenschap bant elke vorm van subjectieve menselijkheid uit zijn bestaan en blijft achter met een reeks betekenisloze woorden. Enkel en alleen binnen de kritische dialoog kan communicatie betekenisvol zijn. Binnen die dialoog vormt zich idealiter een integer mens: een mens met oprechte waarden en normen, klaar om kritiek te ontvangen van de ander om samen op zoek te gaan naar de meest menselijke vorm van samenleven. De mens stelt zich hierbij kwetsbaar en verwonderd op. Hij stelt zich open voor de moeilijkheden van het mens-zijn en geeft aan elke vorm van denken en emoties een potentiële kans tot ethisch spreken. De mens neemt hier heel duidelijk afstand van elke vorm van geweld, omdat dit de vijand is van open communicatie. Geweld reduceert de ander tot een object, tot een voorwerp die geen zeggenschap verdient. De ideale dialoog moet een vorm van kritische geweldloze opstand zijn. Het is binnen dit ideaal dat mijn wijsgerig idee standhoudt: het idee moet de dialoog tussen mensen stimuleren zonder daarbij te vervallen in een respectloze opiniemakerij, een banale opsomming van evidenties, een reeks populistisch gedreun of een moraalridderij die met de vinger wijst. Nee, het idee moet plaats maken voor de Ander, zonder dat de mens de noodzaak voelt om de Ander te beheersen. Het idee moet mensen verbinden in hun gelijkenissen samen zoekend naar een solidaire wereld, zonder

daarbij de waarde van 1 mening teniet te doen. Het idee moet mensen in verwondering brengen, waardoor de wereld vanuit een ander perspectief bekeken kan worden, vol verbazing en ontzag. Het idee moet verandering stimuleren, zoekend naar een betere wereld.

Dit idee draagt de naam *Mirari*. *Mirari*, dat *zich verwonderen* in het Latijn betekent, geeft perfect weer wat het doel is van deze filosofische gebeurtenis; het is door de constante verwondering dat de mens de wereld en zijn medemens op een andere manier benadert:

De verwondering levert de mens uit aan de dingen. Het zijn op de eerste plaats de dingen, niet hijzelf, waarover de mens zich verwondert. Door de verwondering krijgen de dingen hun betekenis. In de verwondering dienen zij zich aan als betekenisvol. Zij is een stap naar het inzicht dat de dingen een oneindige betekenis hebben en dat deze betekenis toekomt aan de dingen zelf en niet aan de mens en zijn belangen. Zij kan ons bevrijden uit een krampachtige eigengerechtigheid en aan ons bestaan een nieuwe dimensie geven, die met 'belangeloosheid' maar vaag kan worden aangeduid, maar die evenzeer lust, genot, enthousiasme of meditatie kan zijn. Dit inzicht is zeer fundamenteel: het betekent dat in de verwondering de dingen er niet zijn voor de mens, maar dat daarentegen de mens er is voor de dingen. (Verhoeven, 1967, pp. 34-35)

Doordat de mens er is voor 'de dingen', moet de mens de verantwoordelijkheid dragen om op een ethische manier na te denken hoe hij met 'die dingen' moet omgaan. 'De dingen' dient men echter ruimer te definiëren dan wat Verhoeven hierboven lijkt te bedoelen. Verhoeven wil zijn omgeving te objectief benaderen. De wereld is geen bundel van 'dingen'. Het zijn de relaties die de wereld

vormgeven. Relaties tussen mensen, dieren en natuurlijke levenlozen. De zorg is de primaire zijnsvorm van de mens. Vanuit de zorg ontvangt de mens de wereld en bouwt hij liefdevolle verbindingen op met haar inwoners. We kunnen deze inwoners definiëren als 'de anderen': diegenen die niet volledig hetzelfde maar ook niet volledig verschillend zijn van mezelf. Als men in het citaat van Verhoeven volgende aanpassing doorvoert, komt men op de volgende woorden die Mirari goed kunnen belichamen:

De verwondering levert de mens uit aan de anderen. Het zijn op de eerste plaats de anderen, niet zichzelf, waarover de mens zich verwondert. Door de verwondering krijgen de anderen hun betekenis. In de verwondering dienen zij zich aan als betekenisvol. Zij is een stap naar het inzicht dat de anderen een oneindige betekenis hebben en dat deze betekenis toekomt aan de anderen zelf en niet aan de mens en zijn belangen. Zij kan ons bevrijden uit een krampachtige eigengerechtigheid en aan ons bestaan een nieuwe dimensie geven, die met 'belangeloosheid' maar vaag kan worden aangeduid, maar die evenzeer lust, genot, enthousiasme of meditatie kan zijn. Dit inzicht is zeer fundamenteel: het betekent dat in de verwondering de anderen er niet zijn voor de mens, maar dat daarentegen de mens er is voor de anderen.

Binnen de verwondering verschijnt zoals Levinas zegt *het weerloze gelaat van de Ander*, waardoor de mens in staat is zijn eigenbelang te vergeten en zo verantwoordelijk te dragen voor de Ander. De mens reduceert de Ander niet tot een beheersbaar object, maar gaat in dialoog met het anders-zijn. In deze dialoog komt het besef naar boven dat de mens niet kan bestaan zonder de ander. Het Ik wordt gevormd door de Ander. Binnen de dialoog komt immers tot uiting dat Ik en de Ander samen zijn. Het is precies dit samen zijn dat kenmerkend is voor een goede dialoog. Hierbij groeit het besef dat het samen zijn de wereld 'menschelijker' heeft gemaakt. De kritische dialoog moeten mensen

samenbrengen. Door het samen laten spreken en discussiëren, wil Mirari in de eerste plaats verheldering brengen in een kritisch dialoog die in potentie toegankelijk kan zijn voor elke gesprekspartner.